

УДК 331.5

Т.Ф. Рябоволик, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Зайнятість населення у вимірі інноваційної моделі економіки

У статті розглянуті проблеми, пов'язані із взаємозв'язком та взаємозалежністю зайнятості та інноваційних процесів. Висвітлено тенденції інноваційної діяльності підприємств та зайнятості в інноваційній сфері науковців та інженерно-технічних працівників. Запропоновано заходи, щодо поліпшення ситуації в галузі зайнятості населення висококваліфікованих працівників.

зайнятість, інновації, інноваційна модель, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, людський розвиток

Економічне життя суспільства знаходиться у постійному русі, що виявляється в безлічі поступових кількісних і якісних змін, кінцевою метою яких є стабільне економічне зростання в умовах інноваційного розвитку. Передумовою переходу України на інноваційну модель розвитку економіки є висока конкурентоспроможність зайнятого населення та його раціональне використання. В ході реалізації інноваційної моделі економіки передбачається вирішення низки питань, пов'язаних, передусім, із працевлаштуванням окремих категорій населення, що мають високий рівень кваліфікації та потенційні інноваційні можливості.

Вагомий внесок у дослідження проблем зайнятості та інноваційної діяльності зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Амоша, Ю. Бажал, В. Геєць, Н. Гончарова, М. Долішній, Н. Краснокутська, Б. Патон, С. Покропивний, А. Пригожин, Б. Твісс, Р. Фатхутдинов, Й. Шумпетер, А. Яковлев та інші [5; 6]. Але в ході дослідження вченими не було приділено достатньої уваги проблемам, пов'язаними із взаємозв'язком та взаємозалежністю зайнятості та інноваційних процесів, що є підставою для подальших досліджень.

Наведені результати дослідження зайнятості населення у вимірі інноваційної моделі економіки свідчать про складність проблеми. Так, дослідження статистичної інформації щодо потреби в робочій силі (91.1 тис. осіб) та незайнятих громадян, що перебували на обліку у державній службі зайнятості (876,2 тис. осіб) не дає підстав констатувати позитивні зрушення в цьому напрямку, тобто на 1 вакантне робоче місце претендувало 10 осіб, тоді як у попередні роки цей показник становив 4-5 особи [7]. Дана ситуація є негативним явищем, яке свідчить, що в Україні не створюються додаткові робочі місця. Негативна тенденція спостерігається і при дослідженні коефіцієнта обороту робочої сили. Впродовж 2000-2008 рр. на підприємствах країни спостерігається від'ємне сальдо по прийняттю на роботу, що говорить про переважання чисельності звільнених працівників над прийнятими та формування прихованого безробіття.

На даний час особливо гострою є проблема постійного зменшення зайнятого населення в промисловому секторі, де зосереджені найбільші можливості щодо реалізації інноваційної діяльності. На відміну від України, у промисловості європейських країн працює 16-25% зайнятого населення, у деяких країнах – до 30% зайнятих, до речі, переважно в переробній промисловості [8]. В Україні сьогодні припадає на промисловість лише 19% зайнятих [2, С. 80].

Так, зокрема, у 2007 р. порівняно з 2000 р. кількість зайнятих на підприємствах,

які виробляють транспортні засоби та устаткування, зменшилася на 18%, на машинобудівних підприємств – на 30%, на підприємствах, що виробляють електричне, оптичне, електронне устаткування, – на 40,2% [4, С. 193]. Зміни у сфері зайнятості України не є інноваційним, держава перетворюється у постачальника сировинних та енергоресурсів, а не стає конкурентоспроможним виробником високотехнологічної промислової продукції.

Структурні зрушення в економіці вплинули на те, що за останні роки загальна чисельність зайнятих зростала, передусім, у таких видах діяльності, як торгівля, ремонт автомобілів, готельне та ресторанне господарство, операції з нерухомим майном, фінансова діяльність і становить 31 % загальної чисельності зайнятих, що на даному етапі розвитку країни стає небажаним. В країнах ЄС на торгівлю припадає 12-15 % загальної чисельності зайнятих [3, С.235].

Оскільки економічний розвиток країни значною мірою залежить від ефективного використання трудового потенціалу, який має відношення до сфери науки і техніки, суттєвою є проблема збереження та розвитку технічно підготовлених фахівців, їх досвіду і знань в процесі непослідовних ринкових реформ. Такими фахівцями є науковці та інженерно-технічні працівники, що професійно займаються науковими дослідженнями та розробками в інноваційній сфері, загальнодержавний рівень інноваційної активності яких зменшується.

Негативні наслідки таких явищ не можна не враховувати, оскільки науковці та інженери вважаються у світі лідерами різного роду інновацій на різних економічних рівнях та сферах діяльності.

Про вагомі втрати інтелектуального потенціалу українського суспільства, так необхідного для інноваційних зрушень в економіці, свідчать дані статистики (табл. 1).

Таблиця 1 - Чисельність працівників та кількість організацій які займаються науковою діяльністю [7]

Рік	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	Чисельність науковців, осіб	Чисельність докторів наук в економіці України, осіб	Чисельність кандидатів наук в економіці України, осіб
2000	1490	120773	10339	58741
2003	1487	104841	11259	64372
2006	1452	100245	12488	71893
2008	1378	94138	13423	77763

За останні роки рівень інноваційної активності промислових підприємств можна характеризувати як негативно нестабільний, та значно відрізняється від показників економічно розвинених країн. Таким чином, існує тенденція до зниження активності в інноваційній діяльності підприємств (табл. 2).

Починаючи з 2004 р. питома вага підприємств, що впроваджували інновації зменшується, відповідно у 2005 р. порівняно з попереднім – на 1,89%. У 2008 р. спостерігається покращення ситуації, питома вага таких підприємств зросла порівняно з 2004 р. на 0,8%. Для порівняння, у США, Японії, Німеччині та Франції частка інноваційних підприємств становить 70 – 80 % від їх загальної кількості, в яких умови

праці та її оплата знаходяться на більш високому рівні ніж в Україні. Це в свою чергу породжує таке негативне явище, як відтік наукових кадрів за кордон [1, С. 18].

Таблиця 2 - Інноваційна активність промислових підприємств за 2004-2008 рр.[7]

Назва показника	2004	2005	2006	2007	2008
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	10	8,2	10	11,5	10,8
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %	5,8	6,5	6,7	6,7	5,9
Освоєно інноваційні види продукції, найменування	3978	3152	2408	2526	2446
- з них нові види техніки	769	657	786	881	758
Впроваджено нові технологічні процеси, процесів	1727	1808	1145	1419	1647
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	645	680	424	634	680

Найбільшу кількість науковців Україна втрачає в міграційному обміні зі США, Росією, Німеччиною та Канадою. Враховуючи співвідношення чисельності населення зазначених країн виїзд науковців до Канади слід визнати найбільш інтенсивним. Найбільша інтенсивність такого вибуття спостерігається серед тих вікових контингентів кваліфікованих кадрів, які з одного боку, мають доволі значний досвід роботи, а з другого – зберігають високий рівень здоров'я та працездатності (31-40 років) [3, С. 121].

Все це впливає на показники державної конкурентоспроможності та людського розвитку. За рівнем конкурентоспроможності Україна посідає 75 місце у загальному рейтингу країн, за рівнем людського розвитку 76 місце. Відносно стабільними продовжують залишатися позиції України щодо якості науково-дослідних інститутів – 47 місце. Значне відставання України від країн лідерів інноваційного розвитку (96 позиція) зумовлене недостатньою увагою до використання ліцензованих зарубіжних технологій. Сучасна економіка України все більшою мірою залежить від імпорту нових технологій, тоді як у структурі експорту переважає продукція з відносно невисокою часткою доданої вартості, що, відповідно, послаблює рівень конкурентоспроможності національної економіки. Збереження низького рівня технологічної готовності економіки країни до сприйняття інновацій (78 позиція). Несприятливість компаній до технологічних нововведень (86 позиція) свідчать про нерозвиненість інфраструктури розвитку інновацій. Консервативність державної політики щодо здійснення державних закупок прогресивних технологічних продуктів (87 позиція), нерозвиненість нормативно-законодавчої бази, інформаційно-комунікаційних технологій (82 позиція) свідчать про недостатню підтримку з боку держави розвитку інноваційних процесів [3, С+. 64-65].

Хоча на державному рівні створюються передумови інноваційного розвитку економіки. На користь цього свідчить значна кількість, прийнятих на державному рівні, законодавчих актів, зокрема, нова редакція Закону України «Про наукову і науково-

технічну діяльність», Концепція науково-технічного та інноваційного розвитку України, Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та ін.

Чинне законодавство визначає правові, економічні і організаційні основи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, установлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і направлений на підтримку інноваційної моделі розвитку економіки України.

Головний зміст структурної політики держави, зокрема її інвестиційної складової, має полягати у формуванні в Україні та її регіонів інноваційної моделі економічного розвитку. Формування цієї моделі неможливе без стимулювання створення підприємств у сфері малого та середнього бізнесу, що сприятиме формуванню та створенню певної кількості робочих місць для забезпечення працевлаштування незайнятої частки працездатного населення.

Одним з пріоритетних напрямків держави в сфері політики зайнятості є підтримка малого та середнього бізнесу. Сьогодні цей сектор підприємництва поки що знаходиться практично поза процесами науково-технологічного та інноваційного розвитку. Оскільки малий бізнес є більш гнучким до впровадження та розвитку інноваційної моделі економіки.

Сьогодні малий бізнес забезпечує робочими місцями в Україні близько 20% працівників, в той час як в країнах з розвинутою ринковою економікою цей показник сягає 50-70%. В той же час не більше 5% підприємницьких структур в Україні за основним родом діяльності можна віднести до сфери науки і наукового обслуговування. Середня чисельність таких підприємств і фірм складає 3-5 штатних співробітників. Розвиток малого бізнесу в Україні в даний час в цілому характеризується гіпертрофованою структурою, в якій розподільчі функції переважають над виробничими. В сфері науки і наукового обслуговування реально працює не більше 1500 малих підприємств і фірм з загальною кількістю робочих місць в межах 5-7 осіб. Для порівняння в Німеччині лише фірм, які об'єднані в інноваційні центри, нараховують майже 3 тисячі, в них створено близько 25 тис. робочих місць [1, С. 12-24].

Результати дослідження акцентують увагу на тому, що інноваційна активність в Україні різною мірою торкнулася великих і малих підприємств. Аналіз доводить, що для малих підприємств (з кількістю працюючих до 100 осіб), які в умовах ринкового середовища, економічної нестабільності виявилися більш гнучкими у проявах інноваційної активності, інноваційна діяльність у 2000-2007 рр. дещо пошавилася. Для підприємств із більшою кількістю найманих працівників притаманні тенденції скорочення інноваційної активності.

Загалом, до заходів, щодо поліпшення ситуації в галузі зайнятості населення, можна віднести:

- макроекономічну політику, спрямовану на удосконалення системи освіти та підготовки висококваліфікованих кадрів, здатних до інновацій;
- здійснення державної підтримки, спрямованої на вдосконалення інфраструктури розвитку інновацій, інноваційної діяльності, особливо у промисловій сфері економіки;
- розробку політики, спрямованої на підвищення рівня зайнятості, за допомогою розвитку малого та середнього бізнесу;
- гнучкість в питаннях заробітної плати;
- зміни системи соціального забезпечення в напрямі стимулювання працевлаштування.

Список літератури

1. Асланян Г., Пандир С. Політика зайнятості Європейського Союзу: перспективи для України // Часопис «Парламент». – №3. – 2004. – С. 12-24.
2. Економічна активність населення України 2007 : стат. зб. – К. : Державний комітет статистики України, 2008. – С. 80, 163.
3. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : [колективна моно-графія] / НАН України; Інститут демографії та соціальних досліджень; Програма розвитку ООН в Україні / Е.М. Лібанова (ред.). – К.: 2008. – 316 с.
4. Праця України 2007: стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2008. – 405 с.
5. Резерви економічного зростання та інноваційного розвитку підприємств України // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів 25-26 листопада 2009 р. – КНТУ. – Кіровоград: ПРВЦ «КОД», 2009. – 344 с.
6. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. – 600 с.
7. [www/ ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
8. [http:// laborsta.ilo.org](http://laborsta.ilo.org).

Т. Рябоволик

Занятость населения в измерении инновационной модели экономики

В статье рассмотрены проблемы, связанные с взаимосвязью и взаимозависимостью занятости и инновационных процессов. Отражены тенденции инновационной деятельности предприятий и занятости в инновационной сфере научных работников и инженерно-технических работников. Предложены мероприятия, по улучшению ситуации в отрасли занятости населения высококвалифицированных работников.

Т. Ryabovolik

Employment of population in measuring of innovative model of economy

In the articles considered problems, related to intercommunication and interdependence of employment and innovative processes. The tendencies of innovative activity of enterprises and employment are reflected in the innovative sphere of research workers and engineer-technical workers. Measures are offered, in relation to the improvement of situation in industry of employment of population of highly skilled workers.

Одержано 07.12.09